

ВІДГУК
офіційного опонента, доктора економічних наук,
професора Павліхи Наталії Володимирівни на дисертаційну роботу
Полякової Юлії Володимирівни
на тему: “Інноваційні засади підвищення конкурентоспроможності регіонів
України в процесі євроінтеграції”,
подану на здобуття наукового ступеня
доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 –
розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

1. Актуальність обраної теми наукового дослідження. Сучасний етап розвитку регіонів України визначається не лише економічними, географічними або історичними відмінностями, але й зростаючим впливом глобалізаційних та інтеграційних процесів, які підвищують роль регіонів як вагомих економічних агентів національної економіки та, одночасно, повноцінних “гравців” на світовому ринку. Вступаючи у глобальні конкурентні відносини, інтегруючись до світового та європейського ринків, регіони набувають істотно нових якостей, оскільки формують власну стратегію розвитку, створюють передумови ефективного використання конкурентних переваг, інтенсифікують інноваційну діяльність, використовують новітні ринкові механізми конкурентної боротьби, формують сприятливе середовище для розвитку бізнесу та проживання населення, що в результаті втілюється у рівні їх конкурентоспроможності.

За таких обставин сучасне розуміння конкурентоспроможності в регіональному вимірі розкривається у спроможності регіону враховувати внутрішні та зовнішні виклики і загрози для розвитку, раціонально використовувати нові можливості та задовольняти потреби суб’єктів підприємництва і громади. Вирішення цих завдань залежить не лише від загальних показників макроекономічного розвитку, ресурсного забезпечення, а й від ефективності застосовуваних механізмів взаємодії, управління та реалізації пріоритетних напрямів розвитку регіону на інноваційних засадах. За умов постійного зростання впливу внутрішніх та зовнішніх чинників,

актуальності набувають проблеми, пов'язані із забезпеченням високого рівня конкурентоспроможності регіонів насамперед як їх здатності розвивати та створювати нові конкурентні переваги, що затребувані на зовнішніх ринках, формувати власний конкурентний статус, сприяти підвищенню конкурентоспроможності національної економіки загалом в умовах поглиблення європейської інтеграції. Саме тому актуальність теми дослідження Полякової Ю. В. обумовлена потребою проведення системних досліджень, присвячених обґрунтуванню напрямів підвищення конкурентоспроможності регіону за рахунок зміцнення конкурентних переваг, формування раціональної просторово-секторальної спеціалізації регіонів, здатності адекватно реагувати на зовнішні виклики, реалізовувати вимоги програмних документів, що регламентують процес європейської інтеграції.

Потрібно констатувати, що автор у процесі дослідження досягає поставленої мети щодо обґрунтування теоретико-методологічних основ, визначення пріоритетів і розроблення системи засобів підвищення конкурентоспроможності регіонів України на інноваційних засадах в умовах євроінтеграції і, таким чином, сприяє розв'язанню важливої науково-прикладної проблеми.

2. Рівень достовірності та обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Для досягнення поставленої мети та вирішення завдань здійснено ґрунтовне дослідження як вітчизняних, так і зарубіжних джерел, які стосуються проблеми забезпечення конкурентоспроможності регіонів України на інноваційних засадах в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів, на основі чого визначено нерозв'язані завдання у досліджуваній сфері, застосовано авторський підхід до вирішення окреслених проблем.

Аналіз структури і змісту дисертації Полякової Ю. В. дає підстави стверджувати, що робота являє собою самостійне і завершене наукове дослідження з чітко сформульованими актуальністю теми, метою і завданнями, визначенням об'єкта і предмета, сукупності методів і прийомів наукового пізнання, а також обґрунтуванням наукової новизни та представленням практичного значення одержаних результатів.

Отримані висновки та рекомендації, основні наукові положення характеризуються високим ступенем достовірності й обґрунтованості, що зумовлено коректним використанням сучасних цілісноорієнтованих і взаємопов'язаних методів дослідження, базису економічної теорії, критичним підходом до оцінки наукового доробку вітчизняних та зарубіжних науковців. Розділи дисертації змістовно відображають їх назви, логічно пов'язані між собою, висновки чітко висвітлюють базові положення, які викладені в основному тексті. Достовірність результатів дослідження підтверджує належний рівень наукової апробації отриманих результатів на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях і семінарах, значна кількість опублікованих наукових праць у фахових та інших, у тому числі зарубіжних виданнях.

Автором кваліфіковано використано цілісну сукупність загальнонаукових та спеціальних методів наукового пошуку, зокрема: історико-логічний, аналіз і синтез, узагальнення і систематизацію, порівняльний аналіз, метод головних компонентів, економетричне моделювання, багатовимірний статистичний аналіз, багатофакторний порівняльний аналіз, стандартизацію показників і нечітку логіку, метод огортаючих даних, системно-динамічне моделювання, що дозволило запропонувати аргументовані рекомендації з підвищення конкурентоспроможності вітчизняних регіонів в умовах глобальної конкуренції.

Дисертація виконувалася відповідно до таких науково-дослідних тем: “Трансформація економічного середовища прикордонних територій в рамках

дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС” (номер державної реєстрації 0116U004037), де автором запропоновано напрями підвищення конкурентоспроможності прикордонних регіонів України в умовах дії Угоди про асоціацію між Україною та ЄС; “Визначення перспектив участі суб’єктів господарювання прикордонних регіонів України у глобальних ланцюгах доданої вартості” (номер державної реєстрації 0118U001494), у якій здобувач розробила комплекс напрямів залучення вітчизняних суб’єктів господарювання до спільної інноваційної діяльності; “Обґрунтування заходів державного сприяння міжнародному трансферу технологій у контексті розширення зони вільної торгівлі” (номер державної реєстрації 0108U00952), у якій автором розкрито основні проблеми участі України у міжнародній патентно-ліцензійній торгівлі та обґрунтовано заходи щодо їх усунення; “Обґрунтування напрямів розвитку інноваційного підприємництва з урахуванням світового досвіду” (номер державної реєстрації 0107U02508), де автором проведено оцінку інноваційної діяльності в малих містах України та розроблено рекомендації щодо підвищення ефективності інноваційної політики на регіональному рівні; “Стратегічні пріоритети економічної безпеки розвитку України в умовах глобальної економіки” (номер державної реєстрації 0115U001873), у якій дисертант дослідила роль конкурентоспроможності суб’єктів різних рівнів як фактору забезпечення економічної безпеки в умовах глобалізації; “Напрями та механізми зміцнення економічної безпеки суб’єктів господарювання в процесі європейської інтеграції” (номер державної реєстрації 0116U006779), де автором з’ясовано теоретичні та прикладні аспекти конкурентоспроможності як механізму забезпечення економічної безпеки на національному та регіональному рівнях.

3. Наукова новизна одержаних та представлених на захист результатів. Дисертація містить комплекс теоретико-методологічних положень, аналітико-прогнозних висновків і прикладних рекомендацій, які характеризуються науковою новизною і підтверджують особистий внесок автора у розв'язання важливої наукової проблеми підвищення конкурентоспроможності регіонів України на інноваційних засадах на сучасному етапі євроінтеграції. Серед найбільш вагомих, вкажемо на такі:

1. Сформульовано методологічні положення, що є основою для проведення оцінювання інноваційного потенціалу конкурентоспроможності регіону. Запроваджено поняття “інноваційний потенціал конкурентоспроможності”, під яким автор розуміє домінуючий чинник інклюзивного розвитку за умов створення дієвої інноваційної інфраструктури, посилення ролі регіональних органів державного управління, місцевого самоврядування у створенні інституціональних передумов розвитку, здійснення оперативного моніторингу на основі пропонованого автором переліку індикаторів (с. 176-181).

2. Обґрунтовано концептуальні засади стратегічного програмування та інституціонального проектування раціональної просторово-секторальної спеціалізації регіонів з виокремленням наступних характеристик: базові принципи; генеральна ціль і операційні завдання; форми просторової організації інноваційного бізнесу; інфраструктурне, фінансове, інформаційне та управлінське забезпечення; критеріальні обмеження (с. 278-279).

3. Запропоновано теоретико-методологічні підходи до здійснення моделювання структури інноваційного потенціалу регіонів, що передбачають застосування теорії нечіткої логіки і дозволяють оптимізувати результативність інноваційної діяльності. У результаті імплементації зазначених підходів доведено неістотність впливу на результативність інноваційної діяльності чисельності дослідників порівняно з обсягами інноваційних витрат,

підтверджено важливість фінансового забезпечення інноваційних засад зміцнення конкурентоспроможності на макро- і мезорівнях ієрархії управління (с. 292-294).

4. Удосконалено теоретико-методологічні основи дослідження конкурентоспроможності регіонів і розроблення пріоритетних напрямів її підвищення, що охоплюють цілісну і взаємопов'язану послідовність етапів і методів, зокрема: вибір сукупності показників; розрахунок часткових та інтегральних індикаторів; виявлення головних детермінант конкурентоспроможності; обґрунтування стратегічних пріоритетів, напрямів і засобів її підвищення; організаційно-інституціональний супровід управління проблемно-орієнтованими програмами підвищення конкурентоспроможності (с. 140-144).

5. Удосконалено термінологічний апарат поняття “конкурентоспроможність регіону” його доповненням динамічними характеристиками спроможності до створення нових або трансформації існуючих конкурентних переваг з виокремленням домінантності процесно-часового інноваційного чинника соціальних, науково-технологічних, економічних та управлінських трансформацій (с. 129-130).

6. Обґрунтовано методичні засади порівняльного аналізу інноваційного потенціалу та інноваційної привабливості регіонів шляхом встановлення взаємозв'язку між ними, доведення значного рівня регіональної диференціації і об'єктивних перешкод у використанні інноваційного потенціалу у процесі підвищення конкурентоспроможності певних регіонів для нівелювання ризиків уповільнення соціально-економічного розвитку, посилення депресивності, дивергентних тенденцій, міжрегіональних суперечностей та загроз економічній безпеці держави (с. 232-235).

7. Удосконалено концептуальні положення стратегічних цілей і завдань при створенні регіональних інноваційних систем, серед яких: максимальне

використання існуючих інститутів інноваційної інфраструктури; спрямованість на розв'язання проблем і подолання негативних тенденцій у науково-технологічній та інноваційній сфері; використання індикативного планування заходів досягнення середньострокових цілей модернізації інфраструктури; концентрація ресурсів і засобів на інституціональній інтеграції шляхом запровадження вимог і стандартів ЄС. Використання зазначених положень спрямоване на усунення надмірної міжрегіональної диференціації інноваційної активності; збереження і комерціалізацію інтелектуального капіталу; покращення якості управління інноваційним потенціалом; запровадження інституціонального базису європейської регіональної та інноваційної політики під час реалізації заходів, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та ЄС (с. 337-343).

8. Набули подальшого розвитку методологічні основи розроблення регіональних стратегій обґрунтуванням необхідності використання інноваційного чинника зміцнення існуючих і модернізації набутих конкурентних переваг та доцільності селективного вибору спеціалізації певних регіонів (технологічно-інноваційної, промислово-інноваційної, секторально-інноваційної, еколого-інноваційної) з обґрунтуванням їх системних характеристик, стратегічних цілей та операційних завдань, організаційно-інституціонального базису і критеріальних обмежень прикладної реалізації (с. 320-321).

9. Розроблено передумови ефективного функціонування регіональних інноваційних систем, які передбачають гармонізацію їх структурної побудови і функцій з глобальними та мегарегіональними технологічними циклами та прогнозними оцінками динаміки на основі врахування інноваційних рейтингів і результатів порівняльного аналізу інноваційного потенціалу та інноваційної привабливості регіонів (с. 237-238).

10. Обґрунтовано науково-прикладні принципи розроблення регіональних стратегій і програм, спрямованих на зміцнення конкурентоспроможності, які передбачають: обґрунтування цільових орієнтирів та інноваційних засобів забезпечення стабільного зростання; послідовність формування “знизу-догори”; обрання видів діяльності або галузей з визначеною спеціалізацією; орієнтацію наукових, дослідницьких та інноваційних проектів на розвиток і ефективне використання існуючого інноваційного потенціалу; зміцнення природних і модернізацію набутих конкурентних переваг; імплементацію ефективних європейських практик у сфері управління інноваційними програмами і проектами підвищення конкурентоспроможності регіонів (с. 284-291).

11. Розвинуто теоретико-методологічне підґрунтя дослідження впливу існуючих технологічних укладів на конкурентоспроможність регіонів, яке охоплює визначення характерних тенденцій їх трансформації та технологічної асиметрії економіки регіонів, обґрунтування пріоритетності використання апробованих в європейській практиці засобів підвищення конкурентоспроможності підприємств, їх партнерського залучення з державою до фінансування досліджень (с. 79-81).

4. Теоретичне і практичне значення результатів дослідження

Представлені в дисертації теоретико-методологічні підходи, основні положення та висновки доцільно використати у наукових дослідженнях та у діяльності органів державного і регіонального управління для підвищення рівня обґрунтованості рекомендацій щодо інноваційних засад зміцнення конкурентоспроможності регіонів України в умовах євроінтеграції. Практичне значення роботи Ю. В. Полякової підтверджується відповідними офіційними документами:

– Міністерства закордонних справ України і Ради експортерів та інвесторів при МЗС України (довідка № 51/19-200-1602 від 23.05.2018 р) при

розробці пропозицій щодо реалізації організаційно-економічних заходів сучасного етапу інтеграції України та країн-членів ЄС в інноваційній сфері;

– Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (довідка № 7/12-5120 від 22.05.2018 р.) щодо адаптування досвіду європейських країн у розробленні інноваційної політики вітчизняних регіонів;

– Львівської торгово-промислової палати (довідка № 19-08-5/695/1 від 15.06.2017 р.) при виявленні та оцінюванні впливу визначальних чинників на інноваційну діяльність підприємств регіону та розробці механізмів її активізації; Івано-Франківської торгово-промислової палати (довідка 15-03/270 № від 7.12.2017 р.) для обґрунтування пропозицій щодо активізації інноваційної діяльності суб'єктів підприємництва та покращення інноваційної привабливості регіону в умовах європейської інтеграції; Одеської торгово-промислової палати (довідка №2001-08/81/1 від 19.02.2018 р.) при розробці основних напрямків розвитку приморських регіонів, пов'язаних із проблемами активізації інноваційної діяльності місцевих підприємств та окреслення шляхів їх розв'язання; Запорізької торгово-промислової палати (довідка №22.2/570 від 10.10.2017 р.) при обґрунтуванні рекомендації стосовно розроблення стратегії розвитку регіонів; виявлення і розвитку галузей або видів економічної діяльності, що визначають їх раціональну спеціалізацію; обґрунтування стратегічних цілей та операційних завдань підвищення конкурентоспроможності регіонів;

– Старокостянтинівської міської ради Хмельницької області (довідка № 47/12-14-1243/2018 від 25.05.2018 р.) при розробці перспектив розвитку міста у контексті прикладного застосування рекомендацій щодо розвитку інноваційного потенціалу місцевих підприємств та покращення інноваційно-інвестиційної привабливості території;

– Приватного вищого навчального закладу “Запорізький інститут

економіки та інформаційних технологій” (довідка № 326-9/16 від 26 грудня 2016 р.) при підготовці підручників та науково-методичних матеріалів з дисциплін “Міжнародний менеджмент інноваційної діяльності”, “Міжнародні стратегії економічного розвитку”, “Глобальна економіка”; Вроцлавського економічного університету Республіки Польщі (довідка № 9/19 від 04.05.2017 р.) у навчальному процесі при викладанні економічних дисциплін на факультеті інженерних наук і економіки.

5. Повнота висвітлення основних наукових результатів дослідження в опублікованих працях

За тематикою дисертації автором опубліковано 69 наукових праць загальним обсягом 49,8 д.а., з них – 1 одноосібна монографія, 4 колективні монографії, 30 статей (у тому числі 15 одноосібних) у наукових фахових виданнях (з них 8 статей у виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз), 23 публікації у матеріалах конференцій, 5 публікацій у закордонних виданнях, 6 публікацій, що додатково відображають наукові результати дослідження. Наведене дозволяє зробити висновок про належний рівень представлення отриманих наукових результатів.

Автореферат виконаний відповідно до встановлених вимог і належним чином відображає основний зміст, базові положення, висновки та рекомендації дослідження. Зміст опублікованих наукових праць також достатньо вичерпно охоплює основні положення та висновки дисертаційної роботи.

6. Дискусійні положення та недоліки дисертації

При загальній позитивній оцінці проведеного дослідження, необхідно відзначити дискусійні положення та окремі недоліки, що мають місце у представленій роботі:

1. Автором не наведено чіткого розмежування та визначення критеріїв вибору регіонів України, які розглядаються при проведенні дослідження. Зокрема, у другому розділі “Методологічні основи оцінювання

конкурентоспроможності регіонів”, регіони групуються згідно пропонованих методологічних підходів, що дозволяють виявити конкурентні переваги регіонів (с. 146-147). У наступному розділі, присвяченому вивченню інноваційних чинників конкурентоспроможності регіонів України, проведено групування регіонів за інноваційною активністю (с. 216-217), як наслідок, емпіричний аналіз здійснюється в розрізі різних груп регіонів, що ускладнює формулювання і сприйняття авторських висновків і рекомендацій.

2. У роботі згадується про такий напрям підвищення конкурентоспроможності регіону як створення регіональних і міжрегіональних інноваційних рад за участю зацікавлених осіб і органів державного управління місцевого рівня (с. 276), проте у подальших рекомендаціях ця теза не знайшла логічного продовження. При цьому, автор наголошує на важливості формування іміджевих чинників розвитку регіонів як засобів зміцнення конкурентоспроможності (с. 277), проте, при розробці концептуальних засад стратегічного програмування та інституціонального проектування раціональної просторово-секторальної спеціалізації регіонів вони не враховані (с. 279).

3. Проведене емпіричне оцінювання найвагоміших факторів впливу на інноваційну діяльність із застосуванням методу головних компонентів, використане для обґрунтування пріоритетів регіональної інноваційної політики регіонів (с. 217-221) мало би більш прикладний характер, якщо автор проводила би його не лише для регіонів України, а й для окремих країн-членів ЄС або їх регіонів, що дало б можливість чіткішого з'ясування відмінностей між факторами інноваційної активності для України та ЄС, тоді як отримані результати не дозволяють це прослідкувати.

4. При проведенні дослідження кваліфіковано застосовано сукупність сучасних економіко-математичних методів та проведено інтерпретацію отриманих результатів. Проте, доцільно було виявити причино-наслідкові зв'язки між залежними та незалежними змінними, наприклад, між обсягами

валового регіонального продукту та показниками інноваційної діяльності для кожного регіону України окремо, що сприяло би проведенню співставлення отриманих результатів та розробці рекомендацій не на концептуальних засадах, а стосовно конкретних регіонів.

5. Окремі авторські пропозиції та рекомендації, при їх достатній обґрунтованості, не доведені до чітких прикладних моментів їх реалізації. Так, автор зазначає про необхідність стимулювання розвитку інноваційного підприємництва у регіонах через запровадження позитивно апробованих в країнах ЄС механізмів, що передбачає адаптування успішного досвіду Польщі, Німеччини та Італії (с. 222), проте не означені напрями і форми реалізації та конкретні засоби їх імплементації.

6. У п'ятому розділі автором розкриваються методологічні основи розроблення регіональних стратегій, що передбачають селективний вибір технологічно-інноваційної, промислово-інноваційної, секторально-інноваційної, еколого-інноваційної спеціалізації для певних груп регіонів з окресленням системних характеристик, стратегічних цілей та операційних завдань, організаційно-інституціонального базису і критеріальних обмежень прикладної реалізації (с. 320-321), представлення яких не супроводжується окресленням переваг та недоліків спеціалізації як додаткових аргументів її вибору і практичного застосування.

7. Загальний висновок

Наукові положення, висновки та рекомендації, що представлені у дисертації, достатньо обґрунтовані та достовірні, отримані за допомогою кваліфікованого використання сучасних методів наукового дослідження, ретельного вивчення фундаментальних наукових джерел та проведення власних теоретичних узагальнень і виконання аналітично-розрахункових завдань.

Дисертаційна робота Ю. В. Полякової на тему “Інноваційні засади підвищення конкурентоспроможності регіонів України в процесі євроінтеграції”

є змістовною, комплексною науковою працею, в якій запропоновано розв'язання важливої науково-прикладної проблеми – обґрунтування теоретико-методологічних основ, визначення пріоритетів та сукупності засобів підвищення конкурентоспроможності регіонів України на інноваційних засадах розвитку на етапі поглиблення євроінтеграційного процесу. Зміст наукового дослідження Ю. В. Полякової повністю відповідає паспорту спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Враховуючи наведене, зазначимо, що за обсягом, структурою, змістом, положеннями наукової новизни та оформленням дисертаційна робота “Інноваційні засади підвищення конкурентоспроможності регіонів України в процесі євроінтеграції” відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13 “Порядку присудження наукових ступенів”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р. та спеціальності 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Вищенаведене свідчить, що дисертаційна робота на тему “Інноваційні засади підвищення конкурентоспроможності регіонів України в процесі євроінтеграції” відповідає вимогам, що пред'являються до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, а її автор, Полякова Юлія Володимирівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент,
доктор економічних наук, професор,
проректор з науково-педагогічної
роботи та міжнародних зв'язків
Східноєвропейського національного
університету імені Лесі Українки

